

ISSN: 3023-4778

International Journal of Original Educational Research

Research Article

Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim Süreçlerinin İncelenmesi

Nuray Dayı

tns737526@gmail.com

Milli Eğitim Bakanlığı

Fatih Karakaş

sirbetfatih@gmail.com

Milli Eğitim Bakanlığı

Hasan Çavuş

h.cavus06@gmail.com

Milli Eğitim Bakanlığı

Kübra Küüksungurludan

kubragunaydin55@gmail.com

Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

21.yüzyılda eğitimden beklentilerin değişmesiyle birlikte öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları da artmaya başlamıştır. Mesleki gelişim de artık profesyonel bir öğretmen oldum, öğrenmem gereken bir şey kalmadı diye düşünmek, düşebilecek en büyük yanlışlardan biri olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojinin baş döndürücü bir şekilde ilerlediği, içinde bulunduğumuz bu dönemde çağın gerisinde kalmamak adına devamlı araştırmak, öğrenmek artık bir zarurettir.

Bu çalışmada sınıf öğretmenleri özelinde öğretmenlerin mesleki gelişimleri hakkındaki görüşleri öğrenilmeye ve mevcut mesleki gelişim yeterliliklerini tespit edip olması gereken ideal bir gelişim süreci hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır. “Sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişim düzeyleri nelerdir? Mesleki gelişimi etkileyen unsurlar nelerdir? Mesleki gelişim sürecini daha etkili geçirebilecek öneriler nelerdir?” sorularına cevaplar aranmıştır. Sınıf öğretmenlerinin mesleğe ilk başladıkları zamanla şimdiki zaman arasında gelişen mesleki deneyimleri durumu ve günümüzde yürütülen mesleki gelişim etkinliklerine eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Yürütülen bu çalışma neticesinde mesleki gelişim sürecinde ekonomik sorunlar, sürekli değişen ve gelişen çağın eğitim ihtiyaçlarını karşılamada ve ortaya çıkan yeni sistem ve becerilere uyum sağlamadaki zorluklar, toplumda öğretmenliğe bakış açısı ve saygınlık durumu, mesleki gelişime katkı sağlaması beklenen lisans eğitimi ve bakanlık faaliyetlerindeki eksiklikler öğretmenlerin mesleki gelişim sürecini etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin mevcut mesleki gelişimlerinde yetersizlikler olduğunu ve mesleki gelişimin sabit bir seviyede kalmayıp zamanla farklı çalışma ortamları ve deneyimlerle; bireysel olarak yürütülen özel çaba ve bakanlık tarafından yürütülen kurslar, seminerler ve mesleki eğitimler ile devamlı gelişmekte olan bir süreç olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki Gelişim, öğretmen, hizmet içi eğitim, deneyim, gelişim

Investigation of Classroom Teachers' Professional Development Processes

Abstract

In the 21st century, with the change in expectations from education, teachers' professional development needs have started to increase. In professional development, thinking that I have become a professional teacher and there is nothing left to learn is seen as one of the biggest mistakes that can be made. In this period in which science and technology are advancing in a dizzying way, it is now a necessity to constantly research and learn in order not to fall behind the age. In this study, it was tried to learn the opinions of classroom teachers about their professional development and to determine their current professional development competencies and to make inferences

about an ideal development process that should be. "What are the professional development levels of classroom teachers? What are the factors affecting professional development? What are the suggestions that can make the professional development process more effective?" answers were sought. It was tried to evaluate the professional experiences of classroom teachers between the time they first started their profession and the present time and the professional development activities carried out today from a critical point of view. As a result of this study, it was determined that economic problems in the professional development process, difficulties in meeting the educational needs of the ever-changing and developing age and in adapting to new systems and skills, the perspective and respectability of teaching in society, the deficiencies in undergraduate education and ministry activities that are expected to contribute to professional development affect the professional development process of teachers. It was also found that there are inadequacies in the current professional development of teachers and that professional development does not remain at a fixed level, but is a process that is constantly evolving over time with different working environments and experiences; with special efforts carried out individually and courses, seminars and professional trainings carried out by the ministry.

Keywords: Professional Development, teacher, in-service training, experience, development

Giriş

Bir toplum olarak ilerleyebilmek ve gelişmiş ülkelerdeki refah düzeyine erişebilmek için okullarda iyi bir eğitimin veriliyor olması gerektiği bilinen bir gerçektir. Ancak okullarda iyi bir eğitimin verilebilmesi, yani öğrencilerin başarılı olabilmeleri için okuldaki öğretimin niteliğinin yükseltilmesi gereklidir. Okullardaki başarı grafiği de, nitelikli öğretmenler olmadan önemli düzeyde yükseltilemez. Başka bir ifadeyle, iyi öğrencilere sahip olunabilmesi için iyi öğretmenlere ihtiyaç vardır (Özyar, 2003; Seferoğlu, 2003).

Öğretmenlerin de öğretmen yetiştiren kurumlarda yetiştirildikleri düşünüldüğünde bu kurumlara büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak öğretmenlerin istenilen nitelikte olabilmeleri de bir takım standartların olmasına bağlıdır. Bu standardı sağlayacak yollardan birisi öğretmen yeterlilikleridir.

Öğretmenlerin meslekî başarısı, hem kendileri hem de öğrencilerin başarısı bakımından büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin başarısının sürekliliği meslekî gelişim kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden, meslekî gelişim kavramını incelemek yararlı olacaktır. Blandford'a (2000) göre, meslekî gelişim, meslekî performansı artırma, verimsiz uygulamaları düzeltme, eğitim politikalarının uygulanmasını kolaylaştırma ve değişimi sağlamada önemli katkılar sağlamaktadır. Wells (2014) meslekî gelişimi, meslekte gelişmeyi sağlamak amacıyla sistematik olarak planlanmış fırsatları ve deneyimleri kapsayan uzun dönemli bir süreç olarak tanımlamaktadır. Guskey'e (1997; 2000) göre ise meslekî gelişim, eğitimcilerin performansı ile öğrencilerin başarısında verimliliği arttırmak amacıyla hem hizmet

öncesinde, hem de hizmet içinde yürütülen kapsamlı ve sürdürülebilir eğitim sürecidir. Reese (2010), meslekî gelişimin öğretmenlerin meslekî bilgi ve becerilerini geliştirerek öğrencilerin başarısını arttırmada önemli etkileri olduğunu belirtmektedir. Kesen ve Öztürk'e (2019:7) göre, meslekî gelişim öğretmenler için sınıflarında öğrenci öğrenimini desteklemek adına donanım sağlamada önemli bir stratejidir. Öğretmenlikte meslekî gelişim (Odabaşı, 2008:64), öğrencilerin öğrenmelerini geliştirmek, eğitimde belirlenen amaçlara ulaşmak ve okul gelişimi sağlamak amacıyla öğretmenlerin konu alanı, öğretimsel alan, yönetsel ve kişisel alandaki bilgilerini, becerilerini ve tutumlarını arttırmak, geliştirmek ve güncellemek için tasarlanan ve geliştirilen amaçlı, sürekli ve sistematik bir süreç ve etkinlikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Odabaşı (2008:63); öğretmenlerin meslekî gelişimini eğitsel reformun ve okul gelişiminin öncüsü olarak görmekte ve öğretmenlerin meslekî gelişiminin öğrencilerin, okul yöneticilerinin, öğrenci velilerinin, öğretmenin aile çevresinin ve diğer meslektaşlarının gelişimine de katkı sağlayacağını belirtmektedir. Değişik araştırma bulgularına (Seferoğlu, 2001; Sandholtz ve Ringstaff, 2013; Telese, 2012; Can, 2017; Craft, 2001; Day, 2002; Knight, 2002; Martson, 2010; İlğan, 2013; Bümen, Ateş, Çakar, Ural ve Acar, 2012) göre, öğretmenlerin meslekî gelişimi, eğitimin niteliğini doğrudan etkileyen, yaşam boyu eğitim kavramının altında genellikle hizmet içi eğitim, personel geliştirme, kariyer geliştirme, meslekî gelişim ve öğretmen eğitimi gibi kavramlarla ifade edilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde eğitimin kalkınmadaki rolünü benimsemeyen ülke artık kalmamıştır. Eğitimin de bel kemiği olan öğretmenlik mesleğinin geliştirilmesi için yapılan bütün çalışmalar bu anlamda değerli hale gelmektedir. Öğretmenlik mesleğinin gereğince yürütülmesi ve okullardaki eğitimin kalitesinin artırılması için yapılacak mesleki gelişimin zorunluluk olduğu artık kabul edilmektedir. Öğretmen adaylarını, üniversite eğitimlerinin gerçek anlamda öğretmenliğe hazırlayamadığı gerçeğinden hareketle meslek içinde eğitimin önemi kendini daha fazla hissettirmektedir. Bu nedenle okullarda verilen eğitimin niteliğini artırmak için öğretmenlerin mesleki gelişimlerini geliştirici imkânlar sunulmalıdır.

Mesleki gelişim kavramını; bilgi, beceri ve yetenek ve meslekte öğrenmek için gerekli koşulların yeteri derecede yerine getirmek olarak tanımlanabilir. Bu bilgi, beceri ve yeteneğin öğretmenler için en verimli hale getirilebilmesi, en azından durağan kalmaması için devamlı olarak kişinin kendini geliştirici faaliyetler içinde bulunması gerekmektedir. Aynı zamanda bu olanaklarla ilgili bir meseledir. Kent merkezinde bulunan bir sınıf öğretmeniyle, bir köy okulunda çalışan birleştirilmiş bir sınıflı müdür yetkili sınıf öğretmenin olanakları farklıdır. Fakat en mahrum bölgede bile görevini ifa etmeye çalışan bir öğretmeninde mesleki gelişimini sürdürmek adına yapabileceği bazı çalışmalar vardır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişime yönelik görüşleri incelenmiştir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimleri hakkında hangi aşamalardan geçtiklerini ve mesleki gelişimlerinin oluşum süreciyle ilgili olarak görüşlerinin alınarak, toplanan verilerle bu öğretmenlerin mesleki gelişimlerini ne gibi unsurlarla edindikleri ve mesleki gelişime dair olması gereken eğitim faaliyetlerinin belirlenebilmesi amaçlanmaktadır.

Sınıf öğretmenleri için yürütülen mesleki gelişim faaliyetleri nelerdir?

Sınıf öğretmenlerinin kendi mesleki gelişim yeterlilik düzeylerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Mevcut mesleki gelişim faaliyetleri ve olması gereken mesleki gelişim faaliyetleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Etkili bir mesleki gelişim süreci nasıl oluşur?

Mesleki gelişim sürecini olumsuz etkileyen ve destekleyen unsurlar nelerdir?

İdeal bir mesleki gelişim süreci için öğretmen görüşleri nelerdir?

Bu sorular ise alt amaçları oluşturmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile öğretmenlerin mesleki gelişiminin önemini vurgulayarak, mesleki gelişim süreçlerine dair bir inceleme ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bunu da bizzat öğretmenlere sorarak, onların fikirlerini alarak yapılmaya çalışılmaktadır. Odak noktası olarak öğretmenlerin fikirleri alınmadan mesleki gelişimle ilgili yapılan çalışmaların yetersiz ve verimsiz olacağı düşünülmektedir. Bu kadar hayati önem taşıyan bir konuyla ilgili yapılan irili ufaklı bütün çalışmaların değerli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma ile mesleki gelişimin önünde engel ve sorun olarak görülen durumların ortaya konulmasıyla birlikte, bu konularla ilgili yapılacak iyileştirici çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimlerini etkileyen unsurlar ve mesleki gelişim süreçlerini ifade eden açık uçlu sorular görüşme formu şeklinde hazırlanmıştır. Dolayısıyla çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış ve yürütülmüştür. Oluşturulan görüşme formu, örnekleme belirtilen yerlerde görevli sınıf öğretmenlerine telefon ve internet ortamıyla görüşülerek sorular iletilmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde görüşme sorularına verilen cevaplar kaydedilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 2020 - 2021 eğitim-öğretim yılında Sivas il merkezi ile Ulaş ilçe merkezinde görev yapan ve basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 13 (on üç) sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Görüşme formu, söz konusu belirtilen yerlerde görev yapan sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Form sorularının oluşturulmasında yakın çevre öğretmenlerin görüşlerinden faydalanılmış, belirtilen fikirler araştırma sorularının belirlenmesinde etkili olmuştur.

Veri Toplama Aracı

Sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişim süreçleriyle ilgili olarak yeterlilik düzeyleri ve mesleki gelişim süreçlerinin belirlenmesine yönelik veriler, çalışmayı yapan kişi tarafından oluşturulan bir görüşme formuyla elde edilmiştir.

Oluşturulan görüşme formu iki bölüm halinde hazırlanmış olup, birinci bölümde katılanlara ait 4 soruluk kişisel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde mesleki gelişim düzeylerine dair görüşlerini yansıtacak 7 adet açık uçlu soruya yer verilmiştir.

Görüşme formu belirtilen yer ve kişilere telefon ve internet aracılığıyla ulaşılmış olup çalışmayı uygulamada gönüllü sınıf öğretmenlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerden önce gerekli açıklamalar yapılmış ve araştırmanın amacı anlatılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniği, Yıldırım ve Şimşek (2013) ile Creswell'in (2014) de belirttiği gibi, a) analiz için tematik bir çerçeve oluşturma, b) verilerin tematik çerçeveye göre işlenmesi, c) bulguları tanımlama, d) bulguları analiz etme ve yorumlama, şeklinde dört aşamadan oluşmaktadır. Bu dört aşama araştırmada verilerin analizinde esas alınmıştır. Araştırma verilerinin içerik analizinde benzer veriler, belirli kavram ve temalar etrafında bir araya getirilmiş ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Öncelikle, katılımcıların yapılandırılmış soru formuna vermiş oldukları yanıtlar sınıf öğretmenleri görüşlerine göre sınıflandırılarak ayrılmış, katılımcılar için Ö1, Ö2, Ö3,..., şeklinde kodlamalar yapılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizi sonucunda ortaya çıkan 7 kategori ve 36 kod alanları Tablo.1 ve Tablo.2.. şeklinde bulgular bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, öğretmenlerin meslekî gelişim süreçlerinin incelenmesine yönelik belirlenen alt problemleri çözümlenmek amacıyla yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları genel olarak incelendiğinde, yaş ve kıdemleri birbirinden farklı olan sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında belirgin farklılıklar olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, öğretmenlerin meslekî gelişimin ne olduğu, mesleki gelişim yeterlilikleri, mesleki gelişimi etkileyen unsurlar ve nitelikli bir mesleki gelişim sürecinin nasıl olması gerektiğine yönelik önerilere ilişkin benzer görüşlerde bulunmuşlardır. Bu durum, katılımcıların araştırmanın açık uçlu soruları ile ilgili olarak ortak görüşler belirttiklerini göstermektedir. Bu ortak görüşler ayrı gruplar halinde kategoriye ayrılmış olup her biri farklı tabloda sunulmuştur. Her kategori bünyesinde, verilen cevapların sıklığına göre de kodlar oluşturulmuştur. Bu kategori ve kodlar ise Tablo 1'deki katılımcılara ait bilgilerin ardından Tablo 2 itibarıyla yer verilmiştir.

Tablo 1: Görüşme Yapılan Sınıf Öğretmenlerine Ait Bilgiler

Katılımcı Kod Adı	Yaş	Kıdem	Bu Okulda Hizmet Süresi	Öğrenim Durumu
Ö 1	30	7	2	Lisans
Ö 2	47	22	8	Lisans
Ö 3	35	12	2	Lisans
Ö 4	23	1	1	Lisans
Ö 5	37	16	6	Lisans
Ö 6	34	2	2	Lisans
Ö 7	40	16	8	Lisans
Ö 8	35	13	11	Lisans
Ö 9	32	10	1	Lisans
Ö 10	32	11	3	Lisans
Ö 11	37	15	3	Yüksek Lisans
Ö 12	29	6	5	Lisans
Ö 13	33	11	2	Lisans

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma için 6 erkek ve 7 kadın olmak üzere toplamda 13 sınıf öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Yaş grupları incelendiğinde ise 23 ile 47 arasında değiştiği görülmektedir. Kıdem olarak mesleğe yeni başlayan 1 ve 2 yıllık öğretmenlerin olduğu gibi mesleğinde 22.yılı çalışan öğretmenin de olduğu görülmektedir. Öğrenim durumu olarak katılımcılardan 12 tanesi Lisans mezunu, 1 tanesi ise Yüksek Lisans Mezunudur.

Araştırma kapsamında yapılan görüşme sonrası yapılacak işlemler ve özel bilgileri gizli tutularak gerekli olan bilgi paylaşımlarından sınıf öğretmenler haberdar edilmiştir.

Görüşme esnasında yöneltilen açık uçlu sorulara verilen yanıtlar arasından doğrudan bazı alıntılar yapılarak tabloların devamında sunulmuştur.

Tablo 2: Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimin Tanımı Hakkında Bilgilerine Ait Bulgular

Görüşme yapılan sınıf öğretmenlerine “Mesleki gelişim nedir, mesleki gelişim hakkında neler biliyorsunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cevaplarına ilişkin olarak yapılan analiz neticesinde kategori ve kodlar oluşturulmuş olup Tablo 2’de sunulmuştur.

Öğretmenlerin Mesleki Gelişimin Tanımına İlişkin Bilgileri

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişimin Ne Olduğu Hakkında Bilgiler	Yenilenmek, kendini yenilemek	
	Tecrübe	
	Yeterlilik	
	Sürekli bir gelişim ve değişim	
	Çağın eğitim ihtiyaçlarına uyum sağlama	

Görüşme yapılan öğretmenlere sorulan “Sizce mesleki gelişim nedir, mesleki gelişim hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna mesleki gelişimin tanımı hakkındaki görüşleriyle ilgili olarak tablo 2’de de görüldüğü üzere mesleki gelişimin tanımı kategorinde katılımcıların büyük çoğunluğu yenilenmek, kendini yenilemek şeklinde ifade etmiştir. Kod olarak ele alınan diğer önemli görüşler ise tecrübe, yeterlilik, sürekli bir gelişim ve değişim, çağın eğitim ihtiyaçlarına uyum sağlama olarak görüş belirtmişlerdir.

Katılımcıların görüşlerine ait bulgular değerlendirildiğinde mesleki gelişimin daha çok, insanın kendini güncel tutması, var olan bilgileriyle yetinmeyip sürekli olarak gelişime açık olması belirtilmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların azımsanmayacak kısmı da mesleki gelişimin tanımı ile ilgili tecrübe kavramına değinmiştir.

Mesleki gelişimin tanımıyla ilgili olarak katılımcılara ait ifade edilen bazı görüşler ise şu şekildedir:

“Mesleki gelişim, öğretmenin kendini geliştirmek için yaptığı faaliyetlerdir. Meslek alanındaki bilgilerini sabit kılmayıp sürekli olarak çağın yeni ihtiyaçlarına göre yeni bilgi ve tecrübeler edinmektir. Öğretmenlik mesleğinde de öğretmen hem bireysel olarak kendisi meslekle ilgili kitaplar okumalı, seminerlere katılmalı hem de meslektaşlarının tecrübelerinden yararlanıp kendi bilgisini de başkalarıyla paylaşması mesleki gelişim alanına girmektedir.” (Ö2)

Tablo 3: Mesleki Gelişimi Etkileyen Unsurlara Ait Bulgular

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişim Sürecini Etkileyen Unsurlar	Mesleki gelişim eğitimleri, hizmet içi eğitim	2
	Motivasyon seviyesi ve idealistlik	
	Çalışma ortamı	
	Alan ile ilgili güncel yeni gelişmeleri takip etmek	
	Meslektaş tutumu	
	Sosyoekonomik durum	
	Gelişim kurs ve etkinliklerine katılım imkânı	

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, “Öğretmenlikte mesleki gelişimi etkileyen unsurlar nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar neticesinde Mesleki Gelişim Sürecini Etkileyen Unsurlar olarak oluşturulan kategoriye ait şu kodlar etrafında görüşler toplanmıştır: mesleki gelişim eğitimleri, hizmet içi eğitim; motivasyon seviyesi ve idealistlik; çalışma ortamı; alan ile ilgili güncel yeni gelişmeleri takip etmek; meslektaş tutumu; sosyoekonomik durum; gelişim kurs ve etkinliklerine katılım imkanı olarak daha çok belirtilen görüşten aza doğru sıralanmaktadır. Özellikle katılımcılar mesleki gelişimi etkileyen unsur olarak mesleki gelişim odaklı verilen eğitimleri büyük bir etken olarak görmektedir. Öğretmenlerin kendi motivasyonları ve mesleğe karşı tutumları, idealistlikleri, başta idareciler ve diğer öğretmenler, veli ve öğrencilerle olan sağlıklı iletişim de etken olarak görülmektedir. Öğretmenlik alanlarıyla ilgili gelişme ve uygulamaları takip etmek, çalışılan ortam da mesleki gelişimi etkileyen diğer unsurlar olarak görülmektedir. Mesleki gelişimi etkileyen unsurlar hakkında katılımcıların belirttiği ve kod oluşumuna yoğunlaşan görüşlerden bazıları şu şekildedir:

“Öğretmenin kendi motivasyonu ve idealistliği, mesleki becerileri, teknoloji kullanımı, gelişen uygulamaları takip edebilmek, birlikte çalışılan ortamdaki öğretmen, öğrenci ve veliler, Bakanlığın mesleki gelişim eğitimleri, değişen eğitim sistemleri.” (Ö7)

“Mesleki gelişimi etkileyen unsurlar okul içi ve okul dışı olabilir. Bunlar okul içinde okul yönetimi, beraber görev yapılan arkadaşlar, okul ortamıdır. Okul dışında ise ailenin toplumsal ekonomik yapısı, kültürel yapısı, aile içi ilişkileri; çocuğun genel ve özel yetenekleri, duygusal gelişim durumu, arkadaş ve akrabaları ile ilişkileri sıralanabilir.”(Ö12)

Tablo 4: Mesleği Gelişim Yeterlilikleri ve Mesleki Gelişimin Nasıl Olması Gerektiği Görüşüne Ait Bulgular

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişimin Yeterlilik Düzeyi	Yeterlilik	3
	Teorikten Pratiği Geçiş	
	Uzman tarafından alan eğitimleri	
	Gelişimsel Eğitim Fırsatları	

Araştırmaya katılan öğretmenlere yöneltilen “Öğretmenlik mesleğini geliştirmeye yönelik olarak şimdiye kadar gördüğünüz eğitimlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Bu eğitimlerin ne şekilde olması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu Mesleki Gelişim Yeterlilik Düzeyi kategorisi altında verilen yanıtlar neticesinde oluşturulan dört farklı kod etrafında toplanmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu yeterlilik ve teorikten pratiğe geçiş; geri kalan çoğunlukta ise uzman tarafından alan eğitimleri ve gelişimsel eğitim fırsatları içeren yanıtlarla görüş belirtmişlerdir. Mesleği

gelişim eğitimlerinin yeterli olup olmadığı - yeterlilik düzeyleri ve mesleki gelişimin ne şekilde olması gerektiğine dair belirtilen bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Hayır. Henüz mesleğin başlarındayım. Şimdiye kadar mesleki gelişime katkısı olan birkaç eğitim gördüm. Bunlardan sınıf yönetimi ve ders anlatımına dair öğretici bilgiler içeren eğitimler faydalı oldu. Ancak kesinlikle bu yetersizdir, daha çok eğitim almam gerekir. Mesleki gelişim bir süreç olduğu için öğrenilenlerin yeterli olduğunu düşünüp kendimizi öğrenmeye kapatmadan yeni ve güncel eğitim sistemi ve uygulamalarını takip etmememize katkısı olacak şekilde bakanlık daha sık ve yüz yüze eğitimler vermelidir. Bu eğitimler okul ortamında olmalı ve tecrübeli kişilerce yüz yüze verilmelidir.” (Ö2)

“Hayır. Verilen eğitimler uzman olmayan kişiler tarafından veriliyor ve daha çok teorik olarak sunuluyor Eğitimlerin uzmanlar tarafından verilmesi ve uygulamalı olarak yerinde aktarılması gerektiğini düşünüyorum.” (Ö13)

Tablo 5: Mesleki Gelişim Sürecinde Meslektaşlardan Görülen Destek Durumuna Ait Bulgular

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişim Sürecinde Meslektaş Desteği	Tecrübe Paylaşımı	1
	Yardımlaşma, Destek görme	
	Eşgüdümlü Çalışma, fikir alışverişi	
	Etkileşim, örnek olma	
	Danışmanlık	

Katılım sağlayan öğretmenler, “Mesleki gelişim anlamında meslektaşlarınızdan ne şekilde destek görüyorsunuz?” sorusuna Mesleki gelişim sürecinde meslektaş desteği kategorisi kapsamında verilen yanıtlarla oluşturulan kodlar tecrübe paylaşımı; yardımlaşma, destek görme; eşgüdümlü çalışma, fikir alışverişi; etkileşim, örnek olma; danışmanlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin verdiği yanıtların büyük çoğunluğu şimdiye kadar gördükleri mesleki eğitimlerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bu güne kadar gördükleri eğitimlerin ise önemli bir kısmı uzman olmayan kişiler tarafından verildiği, daha önce edindikleri teorik bilgilerin pratiğe aktarılmasının yavaş olduğunu ancak son zamanlarda daha ehil kişiler tarafından verimli eğitimler verilmeye başlandığı belirtilmiştir. Katılımcıların buldukları okullarda meslektaşları tarafından görüldükleri desteklerle ilgili bazı görüşler ise doğrudan şu şekilde aktarılmaktadır:

“Aynı okulda çalıştığımız meslektaşlarımızla birbirimizi etkilemekteyiz. Yaptığımız çalışmalarla onlara örnek olmaktayız. Bu anlamda çalışırken benden daha kıdemli öğretmenlere takıldığım yerde danışırım.

Onlarda yardımcı olur ve bakış açısı kazanmamı sağlar. Özellikle dersi öğretirken vs bir işi daha kısa sürede ve daha doğru yapmamı sağlıyorlar.” (Ö4)

Tablo 6: Mesleğin İlk Gününden Bugüne Kadarki Geçen Süreç Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişim Süreci	Farklılık, olumlu değişim	2
	Yeni öğrenmeler, deneyim	0
	Artan tecrübe ve bilgi birikimi	0
	Teorik bilgilerin pratiğe dönüşümü	
	Donanım, özveri	
	Özgüven	

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, “Mesleğe başladığınız ilk günden bu güne kadar geçen süreç neticesinde oluşan tecrübeleriniz arasında ne gibi farklılık/değişim görüyorsunuz?” sorusuna Mesleki gelişim süreci adıyla oluşturulan kategori içinde verilen yanıtlar ile oluşan kodlar şu şekildedir: Farklılık, olumlu değişim; yeni öğrenmeler, deneyim; artan tecrübe ve bilgi birikimi; teorik bilgilerin pratiğe dönüşümü; donanım, özveri; özgüven. Bu kodların temelini oluşturan bazı görüşler şu şekilde belirtilmektedir:

“Meslekte geçen her günün, her öğrencinin bir tecrübe olduğunu düşünüyorum. Yeni tecrübeler edindikçe yanlış ve doğru yöntemler gözden geçiriliyor. Bir sonraki yıla daha verimli planlar yapılıyor. Ancak kazanılan tecrübenin önemi yanında kendini geliştirmek, yenilenmek çok önemli.” (Ö6)

Tablo 7: Nitelikli Bir Mesleki Gelişim Görüşüne Ait Bulgular

Kategori	Kodlar	
Nitelikli Mesleki Gelişim Süreci	Alan tecrübesi	5
	Başarı, başarılı öğrenci, başarılı eğitim süreci	2
	Disiplinli ve verimli çalışma	
	Akademik gelişim	

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, “Öğretmenlikte nitelikli bir mesleki gelişimin eğitime yansması nasıl olur?” sorusuna Nitelikli mesleki gelişim süreci kategorisi altında oluşan kodlar başarı, başarılı öğrenci ve başarılı eğitim süreci; disiplinli ve verimli çalışma; akademik gelişim; alan tecrübesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirtilen görüşlerden bazıları ise:

“Bir öğretmen ne kadar başarılı mesleki eğitim sürecinden geçti ve tecrübeli olduysa hitap alanı öğrenciler ve eğitim ortamı da o derece kaliteli olacaktır. Bu yüzden kendini mesleki gelişim anlamında doğru şekilde geliştiren öğretmen, bu gelişimini sahaya yansıtıp başarılı öğrenciler yetiştirecek ve meslektaşlarına da iyi örnek olacaktır.”(Ö1)

“Öğrenciler daha istekli, öğretme ortamı daha eğlenceli ve verimli hale gelir, öğrenci - öğretmen iletişimi daha güçlü hale gelir.”(Ö8)

Tablo 8: Etkili Bir Mesleki Gelişim Sürecine İlişkin Görüşlere Ait Bulgular

Kategori	Kodlar	
Mesleki Gelişimin İlerleme Süreci	Mesleki dayanışma, etkileşim	4
	Sağlıklı bir öğrenci veli iletişimi	0
	Kendini yenileme, gelişmeye istekli olma	
	Yeni ve güncel eğitimleri takip	
	Yeni becerileri kavrama	

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, “Öğretmenlik mesleğine yeni başlayanlara mesleki gelişim süreçlerinin daha etkili olması için neler tavsiye edersiniz? Kendini mesleki anlamda geliştirmek için okul içinde ve okul dışında neler yapabilirler? Sorusu mesleki gelişimin ilerleme süreci kategorisiyle ele alınmıştır. Verilen yanıtlar bağlamında oluşan kodlar ise şu şekildedir: katılımcıların büyük çoğunluğu Mesleki dayanışma, etkileşim; Sağlıklı bir öğrenci veli iletişimi; Kendini yenileme, gelişmeye istekli olma; Yeni ve güncel eğitimleri takip; Yeni becerileri kavrama görüşlerini ifade etmişlerdir.

“Sürekli kendini yenilemek.. Eğitimlere katılmak, kendini uzmanlaştırmaya çalışmak. Eskiye ve tek bir yönteme bağlı kalınmamasını önerebilirim.” (Ö5)

“Öğretim için teknoloji kullanımının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve genişletilmesi, Öğrencilerde kritik düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, Sınıfta ve bunun da ötesinde takımla çalışma becerilerinin geliştirilmesi gibi okul içi etkinlikler sayılabilir. Tavsiye olarak Sınıf kültürü oluşturma, Diğer öğretmenlerle ve okul yönetimiyle etkili iletişim kurma,

yardım istemekten ve soru sormaktan çekinmeme, cesur ve rahat olma gibi öneriler sunulabilir.” (Ö12)

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın bulgularına göre; öğretmenler mesleki gelişimin ne olduğu ve kendilerinde ne ifade ettiği sorusuna; öğretmenin mesleğinin icra ederken var olan bilgileriyle yetinmeyip kendini geliştirme eğiliminde bulunması, değişime açık olup yeni uygulama ve becerileri kavrayıp tecrübesini güncellemesi ve alanıyla ilgili yeterlilikleri üst seviyede tutması gibi tanımlamalar karşımıza çıkmaktadır. Bu konudaki tanımlamalar yapılan araştırmalar neticesinde genelleyecek olursak mesleki gelişimle ilgili şu ifadeleri belirtebiliriz: Mesleki gelişim Hassel (1999; akt. Kent,2004) tarafından, öğrenciler için seçkin eğitim sonuçların üretilmesi için öğretmenlerin ihtiyaç duydukları becerilerin ve yeteneklerinin iyileştirilmesi süreci olarak, tanımlanmıştır. Kavram olarak öğretmenin kendini geliştirmesi literatürde; personel geliştirme, hizmet içi eğitim, mesleki gelişim ve sürekli mesleki gelişim gibi farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Birtakım iyi kurgulanmış uluslar arası dergiler mesleki gelişimi çalışma alanı olarak görmüş ve bu dergiler eğitimin spesifik seviyesi veya çalışma alanı olarak sürekli mesleki gelişime odaklanmışlardır (CDEST, 18). Mesleki gelişim, öğretmenin alan bilgisini ve öğretim uygulamalarında derinlik sağlayan temel bir mekanizma olarak görülmektedir. Sonuç olarak mesleki gelişim, öğretmenin yüksek standartlarda öğretim yapmasını sağlamak için kapasitesini artırmak amaçlı reform çabalarının sistemik bir köşetaşı durumundadır (Smith ve O'day, 1991; akt. Desimone ve diğ., 81, 2002).

Mesleki gelişim, profesyonellerin kendilerini mesleklerinde; teknik, yasal, kavramsal ve sosyal / değişim konularında güncel tutmaları için gereklilik arz etmektedir (Murphy ve Calway, 2008, 425). Öğretmenler sürekli mesleki gelişim yoluyla, alan bilgilerini derinleştirebilir, alanıyla ilgili son gelişmelerden haberdar olur, yeteneklerini işyerinin standartlarıyla uyumlu hale getirir (Reese, 2010). Roberts ve Dyer (2004) hem geleneksel olarak öğretmenlik sertifikası almış hem de farklı yollarla öğretmenlik sertifikası almış öğretmenlerin kariyer geliştirme bağlamında mesleki gelişime ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuşlardır.

Süreç İçerisinde Mesleki Gelişim

Öğretmenlikte mesleki gelişimi etkileyen unsurlar olarak araştırmaya katılımcıların büyük çoğunluğu mesleki gelişim eğitimleri üzerinde durmuştur. Öğretmenin öğrenme, kendini geliştirme isteği, çalışılan ortam, çevre, öğrenciler, okul idaresinin tutumu ve öğretmene sunduğu imkânlar mesleki gelişim sürecini etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra görüş belirten öğretmenlerin az bir kısmı da öğretmenin özel hayatı, meslektaşlarıyla birlikte veli ve öğrenci ile kurulan güçlü iletişim bağı, iş yükü fazlalığı ve yönetici tavırları gibi unsurları mesleki gelişimi etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler mesleki gelişim sürecine ilişkin olarak ayrıca; ekonomik tatmin durumları, sendikaların genel olarak mesleki gelişime katkı sağlar nitelikteki eylem ve faaliyetleri, mesleki tecrübeyi durağan olarak görmeyip

mesleki doyuma ulaşma durumları meslekte kendilerini geliştirirken edindiği mesleki gelişime yönelik bakış açılarını oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenler, mesleki gelişim eğitimleri yeterliliklerinin değerlendirmelerinin akabinde bu mesleki gelişim eğitimlerinin nasıl olması gerektiği hususundaki bulgular neticesinde; uzaktan eğitimlerin de günümüz şartlarına göre iyi bir alternatif olduğunu ama en etkili olanın yüz yüze eğitim ile alanında uzman nitelikli kişiler tarafından kalabalık olmayan ortamlarda verilen eğitimler olduğu belirtmişlerdir. Dolayısıyla buradan hareketle, etkili bir mesleki gelişim eğitiminin sadece mekân ve zamana bağlı kalmayıp uzman kişilerce doğru zaman ve uygun ortamlarda teorikten çok pratiği geliştirebilecek tecrübelerle yürütülmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Araştırma bulgularına göre öğretmenler mesleğe başladıkları ilk günden şimdiye kadar geçen süreç neticesinde mesleki anlamda daha da donanımlı ve tecrübeli olduklarını belirtmişlerdir. Üniversitede görülen lisans eğitimindeki teorik bilgilerin yetersiz olduğunu, atanıp göreve başladıkları okulda bir diğer tabirle işi sahada öğrenerek zamanla geliştirdiklerini söylemişlerdir. Mesleki gelişimin kısa sürede oluşan bir tecrübe olmayıp geniş bir zaman dilimine yayılan süreç olduğunu buradan anlamaktayız. Bu değerlendirme mesleki gelişimin sadece zaman boyutuyla sınırlı kalmayıp içeriğini de bize yansıtmaktadır.

Örgütlenmiş bütün etkinlikler içinde insanın en önemli olduğu alan eğitimidir. Eğitimin en etkin insan unsurunu ise öğretmenler oluşturmaktadır (Kayabaş, 2008). Toplumun geleceği olan bireyleri yetiştiren öğretmenlerin üstlendiği sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeleri için sürekli olarak kendilerini yenilemesi ve geliştirmesi gerekmektedir. Fullan ve Pomfret, öğretmenlerin mesleki gelişimi ile yenilikçiliğin birbiriyle bağlantılı olduğunu vurgulayarak, okullarda yaşanan değişim için öğretmenlerin gelişiminin önemli olduğuna dikkat çekmiştir (akt: Yılmaz ve Kocasaraç, 2010).

Öğretmenler nitelikli bir mesleki gelişimin eğitim ortamına yansımalarının nasıl olacağına dair belirttikleri görüşler neticesinde, eğitimin daha çok akademik boyutuna değindiklerine dair bulgular elde edilmiştir. Mesleki gelişim eğitimleri, okulda meslektaşlarıyla birlikte iş birliği içinde çalışılan ortam ve öğrenmeye odaklanmış öğrenci profili öğretmenin de kendini geliştirebileceği bir okul kültürünü beraberinde getirmektedir.

Araştırma sonucu, öğretmen niteliğinin, eğitim sisteminin en nihai hedefi olan öğrenci öğrenmesinin artırılmasındaki önemini ortaya koymaktadır. Öğrenci öğrenmesiyle ilişkisi noktasında, öğretmenin akademik yeterliği, hizmet öncesi aldığı eğitimin yıl olarak süresi, mesleki kıdemi, alan ve formasyon bilgisinin ölçümü, öğretmenlik sertifikasını nasıl almış olduğu ve sınıftaki öğretim davranışları değişkenlerinin öğretmen yeterliğinin göstergeleri olabileceği varsayılmaktadır (Darling-Hammond, 2000, 2).

Öğretmenlerin, mesleki gelişim süreçlerinin daha etkili olması için tavsiyelerine ait oluşan bulgular daha çok gelişim, değişim ve yenilenme kavramları üzerinedir. Araştırma sonucuna göre oluşturulan kodlar ağırlıkta şu tavsiyeler etrafında toplanmaktadır: önce meslekle ilgili alan bilgisini geliştirip bunu teorikten pratiğe dönüştürebilmek, meslektaşları ve diğer eğitim paydaşlarıyla sağlıklı iletişim kurmak,

değişen ve gelişen yeni eğitim sistemi, müfredat ve uygulamalara uyum sağlayabilmek, öğretim teknolojileri ve düşünme problem çözme becerilerini kavrayabilmek, sahip olunan mevcut bilgilerle yerinde saymayıp sürekli gelişmeye odaklı bir performans sergilemek, öğrenmeye istekli olup hizmet içi ve alan eğitimlerini takip etmek ve bunlara katılmak, mesleki kariyer yapmak.

Mesleki gelişimi etkili kılan unsurlar Öğretmenler yetişkin bireyler olarak mesleki gelişim faaliyetlerine katılmaktadırlar. Bu bağlamda yetişkin öğrenmesine değinmek uygun olacaktır. Yetişkinler öz-yönetimli, öğrenmeye hazır, görev odaklı ve doğaları gereği motive olan bir gruptur. Yetişkinler tipik olarak açık uçlu öğrenme fırsatlarını, gidilecek yöne doğru sesli ve düzenli öğrenme fırsatlarını tercih ederler. Yetişkinler, öğrenme faaliyetlerine kafalarında açık amaçlar ile ulaşmakta ve kendi deneyimlerini yeni bilgilerin anlamını kavrayarak kazanmada kullanırlar. Ayrıca yetişkinler, doğrudan kendi yaşamları ile ilgili problemler ve onlara çözüm bulmaya odaklanmayı sağlayan fırsatlar için doğal olarak güdülenmişlerdir (Hunzicker, 2010).

Öğretmenlerin mesleki gelişiminde yöneticilerin tutum ve davranışlarının da önemi büyüktür. Okul geliştirme çabalarının başarılı olabilmesi için, hem okul hem de yerel yöneticilerin eğitime katılmaları, yöneticilerin gelişimin bekçisi rolünde olmaları gerekir (Sparks ve Loucks-Horsley, 2007). Özer'in (2004) de belirttiği gibi, okul yöneticilerinin mesleki gelişim etkinliklerinin gereği ve yararı konusunda bilgilendirilmeleri ve ikna edilmeleri, öğretmenlerin mesleki gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Öznel gözlemlere göre, yöneticilerin ilgilenmediği ya da katılmadığı etkinliklerde, öğretmenlerin güdülenme düzeyi de düşmektedir. Bu nedenle etkinliklere yöneticiler de etkin olarak katılmalı, kendilerine yönelik eğitimler planlayarak öğretmenlere örnek olmalıdır.

Öğretmenler, mesleki gelişim eğitimlerinin daha etkili bir şekilde yürütülmesi için ilgi ve ihtiyaçlar dikkate alınması gerektiğini, eğitimlerin yüz yüze olması gerektiği ve eğitimlerin uygulamaya dönük olması görüşlerini ileri sürmüşlerdir. Bu önerileri anlatımının monotonluktan kurtarılması, eğitimler uzman kişiler tarafından verilmesi gerektiği, grupların homojen olarak düzenlenmesi, planlamanın iyi bir şekilde yapılması görüşleri izlemektedir. İkinci ve Yıldırım'ın (2009) yapmış olduğu çalışmada da katılımcılar, hizmet içi eğitim görevlerinin alanında uzman, deneyim sahibi ve meslekî bilgisi yeterli kişiler arasından seçilmesi gerektiğini belirtmişler. Ayrıca yapılan çalışmalarda mesleki gelişim etkinliklerindeki konuların öğretmenlerin gerçek ihtiyaçlarına yönelik olması ve uygulamaların izlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Aydoğan, 2002; Bayrakçı, 2009; Bümen vd., 2012; Demirkol, 2010; Çiftçi, 2008; Özer, 2004; MEB, 2006). Bu sonuçlar araştırmadan elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

Ulaşılan sonuçlar dikkate alınarak mesleki çalışmaların bu doğrultuda yeniden gözden geçirilmesi, çalışmaların etkililiği açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki gelişiminin daha etkili gerçekleştirilmesi için farklı ülkelerdeki uygulamalar da izlenmelidir.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde sınıf öğretmenleri özelinde öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sağlamak için aşağıda belirtilen önerilerin dikkate alınmasının anlamlı olacağı müşahede edilmektedir:

1. Öğretmenlerin ekonomik sorunlarına acilen çözümler üretilmelidir. Öğretmenler hak ettiği ücreti alarak maddi sorunlarını düşünmeden kendilerini mesleklerine verebilmelidirler.
2. Sendikalar öğretmenlerin mesleki gelişimlerini arttırıcı çalışmalara önem ve öncelik vermelidirler.
3. Uygulanan eğitim politikalarında öğretmenlerin mesleki gelişimlerine sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurularak gerekli adımlar atılmalıdır.
4. Uygulanan hizmet içi eğitimler öğretmenlerin fikirleri alınarak, ithal eğitimciler getirilmeden o bölgenin yetkin öğretmenleri kullanılarak düzenlenmelidir.
5. Öğretmenlerin mesleki yayınlara ulaşması kolaylaştırılmalı, gerekirse öğretmenlere bedava mesleki yayın üyelikleri sağlanmalıdır.
6. Merkezlerden uzak bölgelerde özellikle birleştirilmiş sınıflı öğretim yapmakta olan sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimleri ihmal edilmemeli, merkezde bulunan öğretmenler kadar olmasa da uygun eğitim olanakları bu tür yerlerde görev yapan öğretmenler için de sağlanmalıdır.
7. Öğretmen yetiştiren kurumlar gerek araç-gereç, gerek öğretim elemanı niteliği ve niceliği bakımından yeterli hale getirilmelidir.
8. Öğretmenlerin yaşadığı fiziksel donanım yetersizlikleri giderilmelidir. Özellikle kalabalık sınıflar, ikili eğitim gibi eğitim için olumsuz durumlar düzeltilmelidir. Bina ve sınıf yetersizlikleri, yapılacak planlama ile nüfus artış durumları ve göçler de dikkate alınarak giderilmelidir.

Kaynakça

Bümen, N. Ve Ark. Türkiye Bağlamında Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi: Sorunlar Ve Öneriler, Milli Eğitim Dergisi, Bahar 2012, Sayı 194.

celepCan, E. (2019). Öğretmenlerin Mesleki Gelişimleri: Engeller Ve Öneriler. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi 7(4), 1618-1650.

Celep, C. (1992), İlkokullarda Yönetici-Öğretmen İletişimi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

Day, C. (1999) Developing Teachers: The Challenges Of Lifelong Learning. London: Falmer Press.

Katzenmeyer, M., Moller, G. (2013) Awakening The Sleeping Giant Third Edition Helping Teachers Develop As Leaders (Uyuyan Devi Uyandırmak Öğretmen Liderler Yetiştirmek) Nobel Akademik Yayınları, Sayfa 61.

Odabaşı, F., Kabakçı, I. Öğretmenlerin Mesleki Gelişimlerine Bilgi Ve İletişim Teknolojileri. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Sağlam, M., Sağlam, A. Ç., (2005), Öğretmenlik Mesleğinin Maddi Yönüne İlişkin Genel Bir Değerlendirme, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 3.

Seferoğlu, S. S.(1999). Hizmet İçinde Mesleki Gelişim Ve Uzaktan Eğitim Teknolojilerinin Kullanılması. Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı.

Sayfa 103-111. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Eğitim Ve Diktirin Komutanlığı, Balgat-Ankara, Aralık 1999

Seferoğlu, S.S. (2001a).Elementary School Teachers Perceptions Of Professional Development (Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimle İlgili Algıları). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 117-125

Seferoğlu, S.S. (2001) Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Mesleki Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri Ve Önerileri. Milli Eğitim Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2001, (149), S. 12-18.

Seferoğlu, S.S. (2003). Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu, Eğitimde Yansımalar, S. 149-167.